

ΠΡΟΔΗΜΟΣΙΕΥΣΗ

Κ. ΣΗΜΙΤΗΣ

Τα αδιέξοδα της δημοκρατίας

Απόσπασμα από το νέο βιβλίο του πρώην πρωθυπουργού «Η δημοκρατία σε κρίση;»



Η «κρίση της δημοκρατίας» είναι συνέπεια των μεγάλων κοινωνικών και οικονομικών μεταβολών που έχουν συντελεστεί στη χώρα μας, της παγκοσμιοποίησης και της εισαγωγής των νέων τεχνολογιών. Η κοινωνία και οι θεσμοί της πρέπει να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα. Η αναγκαία μεταβολή προκαλεί όμως κοινωνικές αναταράξεις. Απρόσμενα προβλήματα κλονίζουν την πίστη του πολίτη στο μέλλον του. Η αλλαγή της ηλικιακής σύνθεσης του πληθυσμού με τη θεαματική αύξηση των μεγαλύτερων ηλικιών καθιστά ανεπαρκείς τις ισχύουσες ρυθμίσεις της κοινωνικής ασφάλισης. Οι νέες προμηνύονται δυσμενέστερες. Η εξασφάλιση απασχόλησης είναι όλο και πιο δύσκολη χωρίς συνεχή, διά βίου επιμόρφωση. Κοινωνικοί συμβιβασμοί που εξασφάλιζαν σταθερότητα, όπως οι συλλογικές συμβάσεις, αμφισβητούνται. Ακόμη και η νομοθεσία που σπανίως άλλαζε και παρείχε έτσι βεβαιότητα για τους κανόνες της συλλογικής ζωής έχει σήμερα όλο και πιο περιορισμένο χρόνο ισχύος, προκειμένου να προσαρμοζόμαστε σε νέες καταστάσεις. Οι αναπάντεχες αυτές μεταβολές δημιουργούν απορίες και φόβο για το τι θα επακολουθήσει, την ανάγκη για νέες κατευθύνσεις και ιδέες, για κριτήρια νέων λύσεων, ώστε να υπάρξει κοινωνική ειρήνη.

Τα σχέδια για τη νέα εποχή είναι ευθύνη των πολιτικών δυνάμεων. Αυτές όμως έχουν παραιτηθεί από τον ενεργό ρόλο του διαμορφωτή των πολιτικών εξελίξεων. Προτιμούν τον ρόλο ενός ενδιαφερομένου αλλά αποστασιοποιημένου συμμετόχου. Διστάζουν να διεκδικήσουν τη θέση του καθοδηγητή της κοινωνίας, προτείνοντας ιδέες και αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες για τις κοινωνικές αλλαγές. Η άποψή τους για το νέο είναι συνειδητά ασαφής. Η ασάφεια αυτή προλαμβάνει αντιρρήσεις, διασφαλίζει μεγαλύτερη γκάμα επιλογών και αφήνει την πόρτα ανοιχτή για υπαναχωρήσεις. Τα κόμματα διατυπώνουν τις θέσεις τους με τρόπο ώστε να διαβεβαιώνουν μεν για το ενδιαφέρον τους τους ψηφοφόρους, αλλά να μη δεσμεύονται τα ίδια. Αφήνουν περιθώρια διαπραγμάτευσης και επιτρέπουν τον συγκερασμό απόψεων. Η στάση τους περιορίζει έτσι το πολιτικό κόστος και καθιστά δυνατή μια απόφαση με βάση τις προτιμήσεις της κοινής γνώμης. Τα κέρδη και οι ζημιές μπορούν να σταθμιστούν με κριτήριο την εύνοια των ψηφοφόρων. Η πολιτική αυτή τακτική αποδίδει μεγάλη σημασία στα αποτελέσματα των δημοσκοπήσεων. Οι πεποιθήσεις έρχονται σε δεύτερη μοίρα και το μακροπρόθεσμα ενδεδειγμένο μετράει ελάχιστα. Θύμα είναι οι αναγκαίες πολιτικές για την ανάπτυξη και για περισσότερη κοινωνική δικαιοσύνη.

Η αδυναμία ενσωμάτωσης μακροπρόθεσμων προοπτικών στον σχεδιασμό των κομμάτων έχει εξελιχθεί πια σε χαρακτηριστικό στοιχείο του πολιτικού συστήματος.

Σε όλα τα μεγάλα θέματα της εποχής, όπως η παιδεία ή το ασφαλιστικό, οι «μεταρρυθμίσεις» τείνουν να περιορίζονται, υπό την πίεση των ενδιαφερομένων κοινωνικών ομάδων, σε ελάχιστες παρεμβάσεις. Αυτές όμως αντιμετωπίζουν μόνο τα τρέχοντα προβλήματα και αναβάλλουν τις ουσιαστικές λύσεις για αύριο. Η στάση αυτή επηρεάζει αρνητικά την ποιότητα της δημοκρατίας. Καλλιεργεί την αντίληψη ότι η πολιτική πρέπει να περιορίζεται στην αντιμετώπιση των άμεσων και επικίνδυνων για την εξουσία κρίσεων και να αποφεύγει μονιμότερες λύσεις που ενοχλούν.

Η στάση των πολιτικών δυνάμεων οφείλεται σε έναν πολύ συγκεκριμένο λόγο. Σε μια κοινωνία, στην οποία κυριαρχούν τα μεσαία στρώματα και οι ταξικές διαφορές δεν είναι πια ιδιαίτερα έντονες, τα κυρίαρχα πολιτικά κόμματα είναι πολυσυλλεκτικά. Εκπροσωπούν ταυτόχρονα διάφορες κοινωνικές ομάδες, των οποίων τα συμφέροντα και οι απόψεις διαφέρουν και αντιτίθενται. Κρίσιμο για την κατάκτηση της εξουσίας είναι να μην αποξενωθεί το κόμμα από καμία από αυτές τις κοινωνικές ομάδες.

Να εξασφαλίσει, παρά τις διστάμενες επιδιώξεις τους, τη στήριξή τους. Να προσεταιριστεί τους κυμαινόμενους ψηφοφόρους, παρ' ότι δεν ταυτίζονται με τον κύριο όγκο των οπαδών του. Υπό αυτές τις συνθήκες επιβάλλεται μια τακτική που καλύπτει διαφορές και προλαμβάνει αντιθέσεις. Ο κομματικός λόγος αποσαφηνίζει τα ελάχιστα δυνατά. Η συνέπεια και η ειλικρίνεια θεωρούνται παράγοντες που περιορίζουν τις πιθανότητες εκλογικής νίκης.

Οι πολυσυλλεκτικές τακτικές μειώνουν στο ελάχιστο τον κίνδυνο μεγάλων και αιφνιδιαστικών μετατοπίσεων ψηφοφόρων. Η ελεγχόμενη ανάδειξη θεμάτων, οι αποσιωπήσεις και οι αναβολές αμφιλεγόμενων λύσεων προλαμβάνουν κοινωνικές εκρήξεις και θεαματικές στροφές των πολιτών προς άλλες, ιδίως νέες, κατευθύνσεις. Συντελούν στο να διατηρούνται αναλλοίωτες οι παράμετροι της πολιτικής αναμέτρησης μεταξύ των κατεστημένων δυνάμεων, παρά τις οικονομικές και κοινωνικές μεταβολές. Οι ίδιοι παίκτες συνεχίζουν μόνιμως να παίζουν στο ίδιο γήπεδο. Νέοι παίκτες δεν μπορούν να εμφανιστούν

Ο πρώην πρωθυπουργός Κ. Κ. Σημίτης: «Τα κόμματα διατυπώνουν τις θέσεις τους με τρόπο ώστε να διαβεβαιώνουν μεν για το ενδιαφέρον τους τους ψηφοφόρους, αλλά να μη δεσμεύονται τα ίδια»

Ο κομματικός λόγος αποσαφηνίζει τα ελάχιστα δυνατά. Η συνέπεια και η ειλικρίνεια θεωρούνται παράγοντες που περιορίζουν τις πιθανότητες εκλογικής νίκης

και δεν δημιουργούνται νέα πεδία πολιτικού ανταγωνισμού.

Πολυσυλλεκτικές τακτικές μεταχειρίζονται αναπόφευκτα παραπλήσιο λόγο, εφόσον θέλουν να κερδίσουν την εύνοια ενός όσο το δυνατόν ευρύτερου κοινού. Όλα τα κόμματα επιδιώκουν ανάπτυξη, υψηλότερο βιοτικό επίπεδο και καλύτερη παιδεία. Τα συντηρητικά θυμούνται την ανάγκη για κοινωνική δικαιοσύνη, τα προοδευτικά τονίζουν τη σημασία της ανταγωνιστικότητας. Τα αντίπαλα κόμματα διαφοροποιούνται μεταξύ τους κυρίως με αρνητικές αναφορές τού ενός για το άλλο. Καλούν τους ψηφοφόρους να καταψηφίσουν το άλλο κόμμα και όχι να υπερψηφίσουν συγκεκριμένη πολιτική. Η πολιτική διαφήμιση που αναδεικνύει πρόσωπα, συνθήματα και εικόνες ενισχύει την αίσθηση ενός ανταγωνισμού πρόκλησης εντυπώσεων και όχι θέσεων.

Η αποστασιοποίηση των κομμάτων από τα προβλήματα αποστασιοποιεί όμως τους πολίτες από την πολιτική. Το αντίδοτο στην «κρίση» είναι η «επαναπολιτικοποίηση της πολιτικής»: η στροφή από τις δηλώσεις προθέσεων που ικανοποιούν όλους στην πάλη για την ουσιαστική λύση των προβλημάτων. Τα κόμματα που συντηρούν με τη στάση τους την κρίση έχουν και τη δυνατότητα να την άρουν. Αρκεί να διαμορφώσουν απόψεις σαφείς, συγκεκριμένες, που απαντούν ουσιαστικά στα προβλήματα. Να τις παρουσιάσουν στον δημόσιο χώρο. Να τις υποστηρίξουν σε έναν διαρκή διάλογο με την κοινωνία. Να κινητοποιούν τους πολίτες για την αποδοχή και την εφαρμογή τους. Να δημιουργούν έτσι κοινωνική δυναμική για τη συμμετοχή στις πολιτικές διαδικασίες. Να αποτελούν φορείς συνεχούς συζήτησης και δράσης για μια διαφορετική λειτουργία της κοινωνίας.

Η αποκαλούμενη «κρίση της δημοκρατίας» δεν οφείλεται σε εγγενή αδυναμία του θεσμού της δημοκρατίας να λειτουργήσει ομαλά υπό νέες συνθήκες. Σχετίζεται με τις πολυσυλλεκτικές τακτικές των κομμάτων και την προσπάθειά τους να περιορίσουν την πολιτική δραστηριοποίηση των πολιτών σε ένα πλαίσιο που το ελέγχουν. Οφείλεται στο ότι ο τρόπος άσκησης πολιτικής και το περιεχόμενο της πολιτικής δεν προσαρμόζονται στα νέα δεδομένα, δεν ανταποκρίνονται στα αιτήματα και στις ανάγκες των πολιτών. Συναρτάται με την επιχειρούμενη αποπολιτικοποίηση της πολιτικής.

Η εξέταση των φαινομένων που αναφέρονται ως ενδείξεις της σοβαρής κρίσης της δημοκρατίας το επιβεβαιώνει.

Το βιβλίο του κ. Κ. Σημίτη «Η δημοκρατία σε κρίση;» θα κυκλοφορήσει στα βιβλιοπωλεία εντός των επόμενων ημερών από τις εκδόσεις Πόλις και περιέχει τμήματα της ομότιπλης ομιλίας που εκφώνησε ο πρώην πρωθυπουργός στις 16 Ιανουαρίου 2007, στο πλαίσιο των ετήσιων διαλέξεων του Ομίλου Προβληματισμού για τον Εκσυγχρονισμό της Κοινωνίας (ΟΠΕΚ).